

4) ขั้นตอนทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน

- (1) ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คนแล้วปรับปรุง
- (2) ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนนักเรียนตามสภาพ

การเรียนการสอนแล้วปรับปรุง

5) จัดทำต้นแบบสื่อการเรียนให้สมบูรณ์

เพื่อให้การเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนอย่างแท้จริง ในการจัดทำควรใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ ประกอบการพิจารณาจัดทำ คือ

- (1) สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
- (2) ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
- (3) เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้
- (4) เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
- (5) เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
- (6) เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และความมั่นคงของชาติ

- (7) เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ของท้องถิ่น

- (8) ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้
- (9) ภาพประกอบแผน แผนภูมิ แผนที่ มีความเหมาะสมและ

สอดคล้องกับเนื้อหา

- (10) กิจกรรม (ถ้ามี) มีความเหมาะสมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด

วิเคราะห์ วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ จะต้องมึเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้สำหรับเนื้อหาหรือรายวิชานั้นไปแล้ว และสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว กรณีที่ท้องถิ่นพัฒนาสื่อการเรียนที่เป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นมาใหม่ และมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศ กำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ สำหรับกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวง

ศึกษาธิการกำหนด

สรุปได้ว่า การจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ หมายถึง การวิเคราะห์จุดประสงค์ เนื้อหา คาบเวลาเรียน ความรู้ความสามารถของผู้เรียนก่อนการจัดทำสื่อการเรียนการสอนทดลองใช้ต้นแบบสื่อกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คน ตามสภาพการเรียนการสอนแล้วจึงปรับปรุง

5.3.5 การจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ เป็นการจัดทำวิชา หรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ หลังจากที่ศึกษาแล้ว พบว่า สิ่งที่จะมีการพัฒนานั้น ไม่ปรากฏในหลักสูตรของกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชา หรือกลุ่มวิชาใด ๆ ในหลักสูตรแม่บท การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำวิชา หรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ มีขั้นตอนในการจัดทำ ดังนี้

1) ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์กลุ่มวิชาจากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำ

2) ศึกษาผลวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็น องค์กรศึกษาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการเป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

3) กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา/รายวิชา โดย

(1) วิเคราะห์จากปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่นสำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้ผู้รู้พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่าง ๆ

(2) เขียนจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านกระบวนการ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ

4) กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์ที่ระบุคำหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น โดยจะประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่จะให้เรียนรู้/ศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องการฝึก) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้อง

- (1) สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา
- (2) ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ
- (3) เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้ของผู้เรียน
- (4) เหมาะสมกับคาบเวลา

(5) ไม่ขัดต่อความมั่นคงของประเทศ ระบบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

5) กำหนดคาบเวลาเรียน สำหรับคำอธิบาย หรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ ในการกำหนดคาบเวลาจะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์ / หน่วยย่อยเปลี่ยนแปลงไป

6) เขียนคำอธิบาย / เนื้อหารายวิชาให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างชัดเจน

7) จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดเนื้อหาวิชาที่จัดทำใหม่ รายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

- (1) เหตุผลความจำเป็น
- (2) จุดประสงค์ (ของเนื้อหาวิชา / รายวิชาที่จัดทำ)
- (3) ขอบข่ายเนื้อหา
- (4) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- (5) สื่อการเรียนการสอน
- (6) แนวการวัดผลและประเมินผล

8) การขอเสนออนุมัติ ให้ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 6) และ ข้อ 7) ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้คำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเนื้อหาที่จัดขึ้นใหม่จะต้องไม่เป็นเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะป็นเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์ และรายวิชาหรือกลุ่มวิชาเดียวกัน หรือต่างกลุ่มก็ตาม ดังนั้น ควรตรวจสอบรายละเอียดของเนื้อหา ก่อนการลงมือพัฒนา

9) เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ ประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

- (1) สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการ และจุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตร
- (2) เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรกำหนดไว้

(3) สอดคล้องและสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความ
ต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

(4) มีความสมบูรณ์และความพร้อมพอเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ

(5) เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียน
การสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีสอน

(6) ไม่มีเนื้อหาสาระกล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่
สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย
ไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ

(7) มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้อง และเป็นไปตามที่
หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

สรุปได้ว่า การจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ หมายถึง
การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีเนื้อหาสาระใหม่ที่ไม่ซ้ำซ้อนกับหลักสูตรเดิมที่มีอยู่
โดยให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

จากข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่น สามารถดำเนินการได้ 2 วิธี ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 4 ลักษณะ
โดยไม่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่

1.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม

1.2 การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

1.3 การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

1.4 การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่

2. การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่
รับผิดชอบตามลำดับขั้น

6. นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 141-146) ได้จัดทำนโยบายและ
แผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี
เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2542 ดังนี้

6.1 นโยบาย

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นรากฐานและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคน และการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบาย ดังนี้

6.1.1 นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

6.1.2 ยกย่อง และเชิดชูเกียรติ "ครูภูมิปัญญา" และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีคิด วิธีการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก

6.1.3 สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

6.1.4 ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะ องค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

6.2 แผนงาน

6.2.1 แผนงานที่ 1 การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

(2) เพื่อพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกระบบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกชน และภาครัฐ

(3) เพื่อนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

2) เป้าหมาย

(1) มีการฟื้นฟูและพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาทุกระดับการศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของท้องถิ่น

(2) มีสถาบัน หรือองค์กรรับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา รวมถึง การศึกษาวิจัย และพัฒนาภูมิปัญญาอย่างเป็นองค์รวม

(3) มีเครือข่ายบุคคล สถานศึกษา และศูนย์การเรียนรู้หลายลักษณะ ร่วมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา

(4) มีระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาไทยที่ทันสมัย และเอื้อต่อ การเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับ ทุกระบบ

3) มาตรการ และวิธีการ

(1) รัฐต้องสนับสนุนให้โรงเรียน หรือชุมชนที่มีความพร้อม ประสาน การจัดทำแผน และพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน

(2) ให้งานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบรรจutarะ และ กระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการ และองค์ความรู้เรื่องนี้ให้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการศึกษา

(3) สนับสนุนให้มีสถาบัน หรือองค์กรทั้งในระดับท้องถิ่น และ ระดับชาติ รับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา ตลอดจนการศึกษาวิจัย และพัฒนาเรื่อง ภูมิปัญญา

(4) สนับสนุนให้มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ ในการพัฒนาคลังข้อมูล และกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญา

(5) สนับสนุน ประสานงาน เครือข่ายภูมิปัญญาให้ร่วมรณรงค์ สร้างจิตสำนึกที่เหมาะสม และร่วมจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย

(6) พัฒนาครูและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง

6.2.2 แผนงานที่ 2 การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญา ในการจัดการศึกษา

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อสำรวจ รวบรวม วิเคราะห์และประมวลข้อมูลภูมิปัญญาไทย ทุกระดับทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

(2) เพื่อฟื้นฟู เลือกเฟ้น และพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็น ระบบ สามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างคุ้มค่า และสมจริง

(3) เพื่อแสวงหาและเลือกสรรวิธีการวิจัยที่เหมาะสมในการศึกษา พัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา

(4) เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเสนอ และวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้
ภูมิปัญญามาใช้ในระบบการศึกษา

2) เป้าหมาย

(1) มีระบบข้อมูลองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

(2) มีเครือข่ายการวิจัย ทำหน้าที่ในการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้เรื่อง

ภูมิปัญญา

(3) มีเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อทำวิจัย และนำผลการวิจัยไปใช้

พัฒนาการเรียนรู้

3) มาตรการ และวิธีการ

(1) ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยวิจัยทุก
ภูมิภาคให้ทำการวิจัย และขยายผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง
โดยทำการศึกษาค้นคว้า วิจัยสาระภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจน
วิธีการนำมาใช้พัฒนาการศึกษา

(2) เสริมสร้างและประสานงานให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
ระหว่างนักวิจัย ผู้รู้ ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างองค์ความรู้เรื่อง
ภูมิปัญญาเพื่อการวิจัย

(3) ส่งเสริม สนับสนุนและประสานเครือข่ายคลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย
เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ และขยายผลสู่การพัฒนาการศึกษาในทุกระดับ ทุกระบบ

6.2.3 แผนงานที่ 3 การยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญา ให้มีบทบาทสำคัญใน
การนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในฐานะ "ครูภูมิปัญญา" ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานและพัฒนา
กระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

(2) เพื่อให้ครูภูมิปัญญาสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเข้าสู่
การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีศักดิ์ศรี

2) เป้าหมาย

(1) ยกย่องและเชิดชูเกียรติ "ครูภูมิปัญญา" ตลอดจนทำข้อกำหนดใน
เรื่องสวัสดิการที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงาน และพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

(2) มีการจัดระบบการตอบแทนการปฏิบัติภารกิจของครูภูมิปัญญา โดยความร่วมมือของเครือข่ายภูมิปัญญา และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3) มาตรการ และวิธีการ

(1) ประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดำรงและจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้ทรงภูมิปัญญา เพื่อพิจารณาและยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น "ครูภูมิปัญญา"

(2) ส่งเสริมสนับสนุน และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยกำหนดค่าตอบแทนในการปฏิบัติภารกิจและกิจกรรมอื่น ๆ อย่างเหมาะสม

(3) จัดทำทำเนียบครูภูมิปัญญาพร้อมคู่มือถ่ายทอดเพื่อการเผยแพร่สืบเนื่องจากแผนงานที่ 3 นี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 104-105) จึงกำหนดความหมายและขอบข่ายของครูภูมิปัญญาและภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคม และชุมชน และได้รับยกย่องให้เป็น "ครูภูมิปัญญาไทย" เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในหลายด้าน ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตร ด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้

เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการแปรรูป ผลิตภัณฑ์โภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชน ท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดจนทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานช่างพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม
3. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลย์และยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการจัดการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตรา และโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษาพยาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน
6. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรม ท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีเข้า

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหาร และยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

6.2.4 แผนงานที่ 4 การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้มีกลไกในการบริหาร และจัดการที่มีประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(2) เพื่อให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

2) เป้าหมาย

(1) เกิดพลังทางสังคมในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

(2) มีเครือข่ายภูมิปัญญาในทุกระดับทุกภูมิภาค และท้องถิ่นเพื่อดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ ระบบต่าง ๆ

(3) มีกองทุนของประชาชนสนับสนุนการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

3) มาตรการ และวิธีการ

(1) ดำรวจ รวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในรูปของผู้ทรงภูมิปัญญา องค์กรชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการบริหาร และจัดการ

(2) จัดทำตัวชี้วัดภูมิปัญญาเพื่อประโยชน์ในการติดตาม และประเมินผล
แผนงาน

(3) ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานเครือข่ายของประชาชน
เอกชน และภาครัฐให้ร่วมดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

(4) จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

(5) ให้มีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญากับการศึกษา
ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน และ
ระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา โดยมีสถาบันแห่งชาติ
ว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทยเป็นสำนักงานเลขานุการ และประสานงาน

(6) ทบทวน กฎ ระเบียบต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการสนับสนุนแผนงาน
ต่าง ๆ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

7.1 ความหมายของภูมิปัญญา และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของภูมิปัญญา และภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้หลายท่าน
ดังนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 1) กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผน
การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540 : 11) กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้
ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความจัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน
การปรับตัว และดำรงชีพในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
ทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

นิคม ชมภูหลง (2544 : 8) กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้
ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่
อดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสาย และเชื่อมโยงกันทั้งระบบทุกสาขา

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ทักษะและ
ศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540 : 11) กล่าวว่าไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความจัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพอยู่ในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

กองวิจัยทางการศึกษา (2540 ก : 3) กล่าวว่าไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้แก้ปัญหา หรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดกลั่นกรองกันยาวนาน

นิคม ชมภูหลง (2542 : 131) กล่าวว่าไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดและกลั่นกรองเป็นระยะยาวนาน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และการกระทำของบุคคลในท้องถิ่นที่นำมาใช้แก้ปัญหาหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีการสืบสานและถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคมของท้องถิ่นต่อ ๆ กันมา

7.2 ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองวิจัยทางการศึกษา (2540 ก : 5) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 : 3) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่องใด ๆ หรือหน่วยสังคมหน่วยใด ๆ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัวของสังคมนั้น
2. เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องใด ๆ ของสังคมนั้น ความเชื่ออาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่องนรก เรื่องสวรรค์ ดาษแล้วไปไหน

3. เป็นความสามารถหรือแนวทางการแก้ปัญหาหรือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว

4. ภูมิปัญญาทางวัตถุในหน่วยสังคมใด ๆ เช่น เรือชนบ้านช่อง เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ในครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ

5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรมในหน่วยสังคมใด ๆ เช่น การกระทำ ความประพฤติการปฏิบัติตัวของคนต่าง ๆ ในครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็นภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน

นิคม ชมภูหอง (2542 : 131) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่ค้นพบและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ เช่น คำสอนของศาสนา ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร
2. สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ ความคิด ในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น เพลงชาวบ้าน นิทานพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เพลงกล่อมเด็ก ภาษิตการละเล่นต่างๆ
3. การประกอบอาชีพโดยอาศัยหลักการพึ่งตนเอง เป็นการอาศัยธรรมชาติไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก แต่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ การทอผ้า การจักสาน
4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การนวดข้าว การก่อสร้าง และการหล่อโลหะ

7.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และลักษณะต่างๆ ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการแต่ละท่านนำมากำหนด เช่น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 8-25) ได้จัดหมวดหมู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา ได้แก่ ความเชื่อ ประชญา ศาสนาและลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ธรรมเนียมการปกครอง การปลูกฝังและการสืบทอดประเพณี
2. หมวดภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ข่าวนสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์ และหลักภาษา ภาษาถิ่นและภาษาต่างกลุ่ม นิทานและภูมินาม ความเรียงและฉันท์ลักษณะปริศนา คำทาย วาทถการ และภาษิต

3. หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม
ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม โบราณคดี การวางผังเมือง และวัฒนธรรมสถาน

4. หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ การขับร้อง และ
ดนตรี ระบายสีพื้น มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ การละเล่น
พื้นบ้าน กีฬา นันทนาการ การท่องเที่ยว และธุรกิจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม

5. หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย
คหกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ชีวประวัติ วิทยาการ และอาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 16) ได้แบ่งประเภท
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อและหลักการพื้นฐาน เป็นภูมิปัญญาที่
เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาแต่บรรพกาล มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและ
การประกอบพิธีการต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนเพื่อ
ความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิต โดยเอาลัทธิ ศาสนา ฤกษ์ ผี เทวดา หิ้งฟ้า ป่าเขา
หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เคารพนับถือ หรือคตินิยมเข้ามาผสมผสานในพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น การตั้ง
ศาลพระภูมิเจ้าที่ การทำบุญกลางบ้าน การบนบานศาลกล่าว การแก้บน การทำบุญ
สะเดาะเคราะห์ การทำพิธีไหว้ครูและบูชาครู การทำบายศรีสู่ขวัญ การบูชาแม่โพสพ
การทำขวัญข้าว การทำพิธีวงศิวาฤกษ์ การทำพิธียกเสาเอก การมีความเชื่อในผลแห่งกรรม
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การมีความเชื่อมั่นว่าชายเป็นข้างทำหน้า หญิงเป็นข้างทำหลัง
ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกอุ้มตามใจผู้นอน เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และจริยธรรม
เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับพฤติกรรมของสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญ ความงดงามและ
ความเป็นระเบียบแบบแผนที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา มักมีวิถีชีวิตธรรมชาติและศาสนา
เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น
เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น เป็นอาชีพที่บรรพบุรุษ
เคยทำกันมาก่อนอย่างต่อเนื่อง และสร้างสมไว้ให้และได้มีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้ดีขึ้น
อยู่เสมอ เช่น การทำนา

4. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิธีและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นภูมิปัญญาที่
มักพบอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เป็นวิธีการและเทคโนโลยีที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเอง โดยอาศัย

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือนำผลผลิตจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มา
ประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นเทคโนโลยีใหม่เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

นิคม ชมภูหลง (2548 : 1-176) ได้กล่าวถึง คุรุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียน
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ได้เชิญมาเป็นวิทยากรร่วมกับ
โรงเรียนจัดการเรียนรู้เพื่อสืบสานองค์ความรู้ให้กับนักเรียน จำแนกออกเป็น 10 ด้านคือ
ด้านการเกษตร ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา
และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ด้านโภชนาการ และด้านอาชีพ

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น
5 หมวดคือ 1) หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา 2) หมวดภาษาและ
วรรณกรรม 3) หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี 4) หมวดการละเล่น ดนตรีและการพักผ่อน
หย่อนใจ และ 5) หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

7.4 ขั้นตอนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

มานิต สิทธิสร (2543 : 97-103) กล่าวถึงขั้นตอนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
ในการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

7.4.1 ศึกษาหลักสูตรแม่บท หรือหลักสูตรแกนกลาง โดยวิเคราะห์ว่ามีส่วนใด
บ้างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น หรือชุมชน จากนั้นศึกษาคำอธิบายรายวิชาเพื่อวิเคราะห์ว่ามี
จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมใดที่เหมาะสมกับจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการ
จัดการเรียนการสอน

7.4.2 จัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเสาะหาผู้ทรง
ภูมิปัญญาในท้องถิ่น หรือคุรุภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วิธีการหลายวิธี และจากหลายแหล่ง
เช่น

- 1) ให้นักเรียนไปสอบถาม หรือสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน หรือคุรุ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบเก็บข้อมูล
- 2) ครูสอบถาม หรือสัมภาษณ์คณะครู นักการภารโรง นักเรียน ผู้ปกครอง
นักเรียน ผู้นำชุมชน คุรุภูมิปัญญาท้องถิ่น / ผู้ทรงคุณภูมิปัญญา / ผู้รู้ในท้องถิ่น ศึกษาค้นคว้า
จากห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ แล้วบันทึกข้อมูลลงในแบบสำรวจข้อมูลที่จัดทำขึ้น

7.4.3 จัดทำกำหนดการสอนและเตรียมการสอน โดยเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น จากข้อ 7.4.2 ที่เหมาะสมมาจัดทำแผนการสอน แนวทางการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

- 1) สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท
- 2) เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความสนใจ หรือความต้องการของนักเรียน
- 3) สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งความพร้อมของโรงเรียน
- 4) ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิจัย ได้ลงมือปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 5) เหมาะสมกับทรัพยากรที่เป็นสื่อการเรียนที่มีอยู่
- 6) เหมาะสมกับเวลา
- 7) สะดวก ปลอดภัย
- 8) ชุมชนมีส่วนร่วม
- 9) ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรง หรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศไทย

7.4.4 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกโรงเรียน
 - (1) การให้นักเรียนเดินทางไปฝึกงานที่บ้าน หรือสถานประกอบการ โดยติดต่อกับผู้ปกครอง หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไม่เป็นทางการล่วงหน้าก่อน แล้วทำหนังสือขอความร่วมมือเป็นทางการในภายหลัง
 - (2) การให้นักเรียนไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ครูและนักเรียนร่วมกันคัดเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูล นักเรียนไปเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้ออกอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
- 2) จัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
 - (1) การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ศึกษาสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น พิจารณานโยบายที่เหมาะสมจะ

นำมาสอนนักเรียน ต่อจากนั้นครูผู้สอนจึงจัดทำโครงการสอน

(2) การนำสิ่งที่ป็นความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาที่สอน เช่น ประวัติท้องถิ่น บุคคลสำคัญในท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีในท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นต้น

(3) การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยมีจุดประสงค์สำคัญในการอนุรักษ์ สิ่งที่ดีงามไว้ รวมทั้งฟื้นฟูสิ่งที่ดีงามให้กลับมาใช้ประโยชน์

(4) การเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมสอน เช่น เชิญมาสอนดนตรีพื้นเมือง การแสดงพื้นบ้าน ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการใกล้เคียงกับการเชิญวิทยากรบุคคล ภายนอกมาทำการสอนในโรงเรียน

7.4.5 วัดผลและประเมินผลระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำการวัดผล ประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอน และบันทึกผลการประเมินสะสมไว้เพื่อ สรุปผลการประเมิน วิธีการที่เหมาะสม เช่น สังเกตการปฏิบัติงาน ตรวจสอบงาน วัดความรู้ เป็นต้น

กองวิจัยการศึกษา (2540 ก : 44) กล่าวไว้ว่า เพื่อให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ศิษยานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครู ผู้สอน ได้ให้ข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

1. กรมเจ้าสังกัดควรกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน พร้อมทั้งให้การสนับสนุน ด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ
2. จัดทำแนวปฏิบัติ เพื่อให้ครูผู้สอนได้มีความเข้าใจ และปฏิบัติได้
3. กรมเจ้าสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจังและสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศูนย์วิชาการในโรงเรียน หรือกลุ่มโรงเรียน
4. โรงเรียน หรือกลุ่มโรงเรียนควรจัดประชุมชี้แจงให้ครูผู้สอนเห็นความ สำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน
5. โรงเรียนควรประสานงานและให้ความร่วมมือกับชุมชนในท้องถิ่น
6. โรงเรียน หรือกลุ่มโรงเรียนควรสำรวจ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่
7. โรงเรียนควรประกาศเกียรติคุณ และเผยแพร่ผลงานของบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่น

7.5 ผู้มีบทบาทในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

นิคม ชมภูหอง (2544 : 201-202) ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่ในส่วนนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน วิทยากร ในท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

7.5.1 ผู้บริหาร

- 1) ตระหนักเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 2) พัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เช่น จัดประชุมปฏิบัติการ
- 3) สนับสนุนการศึกษา สำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 5) ประสานงานการเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรในท้องถิ่นร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน
- 6) จัดหาเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ครูศึกษาค้นคว้า และให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นให้เพียงพอ
- 7) ดำเนินการนิเทศภายใน เพื่อให้ความช่วยเหลือ สร้างขวัญและกำลังใจ
- 8) ยกย่อง ชมเชย ครูและครูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น มอบเกียรติบัตรให้ในวันสำคัญของโรงเรียน จัดนิทรรศการ รายงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ ส่งผลงานลงข่าวในหนังสือพิมพ์ หรือวารสารต่าง ๆ เป็นต้น
- 9) ประเมินการดำเนินงาน

7.5.2 ครูผู้สอน

- 1) ศึกษาหาความรู้ และเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และตระหนักในตนเองว่าไม่ใช่ผู้รู้หมดทุกอย่าง แต่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้
- 2) ศึกษา สำรวจ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บทและสภาพท้องถิ่น เหมาะสมกับนักเรียน มาจัดทำกำหนดการสอน และแผนการสอนโดยอาจนำมาใช้ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรม

เสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา ปรับปรุง และ / หรือเลือกใช้สื่อ จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ หรือจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม

3) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน ข้อ 2) อาจจัดกิจกรรม การเรียนการสอนในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรในท้องถิ่นมาร่วมวางแผน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งครูควรจัดเตรียมสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นให้เพียงพอ

4) วัดผลประเมินผลการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำผลการประเมินไปปรับปรุงแผนการสอน เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามจุดประสงค์ การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) เสนอของบประมาณการจ้างวิทยากรบุคคลภายนอกมาทำการสอนใน โรงเรียนและดำเนินการเบิกจ่ายค่าตอบแทนวิทยากร

7.5.3 ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรท้องถิ่น

- 1) พัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียน / หน่วยงานในท้องถิ่น
- 2) วางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน
- 3) ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตให้นักเรียน อย่างเหมาะสมด้วยความเต็มใจ โดยไม่ปิดบังความรู้

7.6 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

กองวิจัยทางการศึกษา (2540 ก : 7) กล่าวถึงแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

7.6.1 โรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรม หรือเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปจัดการเรียนการสอน หรือพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้โดยคัดเลือกเนื้อหา หรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

7.6.2 โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญา ซึ่งได้แก่ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ปัญญาชนชาวบ้าน หรือช่างเทคนิคชาวบ้าน หรือช่างฝีมือชาวบ้านเข้ามามีส่วนในการพัฒนา หลักสูตรและจัดการเรียนการสอน

กองวิจัยทางการศึกษา (2540 ข : 19-20) กล่าวไว้ว่า การนำผู้รู้ในท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้บริหาร หรือครูผู้สอนควรจะไปติดต่อกับผู้รู้ หรือครูภูมิปัญญาด้วยตนเอง

2. โรงเรียนควรจัดวัสดุ อุปกรณ์ ที่จะใช้ในการประกอบการเรียนการสอนให้เพียงพอ

3. สถานที่เรียนอาจจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ หรือโรงเรียนก็ได้ ในกรณีของผู้สูงอายุอาจจะให้ครูมาเรียนกับผู้รู้ แล้วนำไปถ่ายทอดให้กับนักเรียน

4. เวลาที่จะใช้ครูผู้สอนควรมีการประสานงานกับผู้รู้ก่อน เพราะผู้รู้บางคนต้องประกอบอาชีพ

5. เนื้อหาสาระที่จะสอน ควรมีการวางแผนร่วมกัน ระหว่างครูผู้สอนและผู้รู้ หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะมาร่วมสอน

ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปใช้ควรอยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียนในด้านความเหมาะสมทั้งกิจกรรม เนื้อหาสาระ และวัยของเด็ก

วิชา ทรวงแสง (2543 : 73-79) ได้เสนอแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาทำการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ขั้นสำรวจ กิจกรรมการสำรวจเป็นก้าวแรกที่จะเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอน เนื่องจากครูอาจารย์เป็นแม่พิมพ์หรือเป็นต้นแบบของศิษย์ สิ่งใดที่ครูไม่เข้าใจ ไม่เป็นการที่จะถ่ายทอดไปยังศิษย์ก็คงเป็นไปไม่ได้ ครูเท่านั้นที่จะสามารถทราบได้ สาระข้อมูล ทรรศนกร บุคคล วิธีการใด ๆ ที่สอดคล้องกับรายวิชาที่ต้องรับผิดชอบ การสำรวจอาจทำได้ในช่วงวัน เวลาที่ไม่มีชั่วโมงสอน

2. ขั้นการเลือกสรร ปกติแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่อย่างกระจัดกระจาย การบูรณาการเรียนการสอนจึงต้องมีการเลือกสรรโดยยึดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแต่ละเรื่องเป็นแบบ การคัดเลือกเฉพาะข้อมูล เนื้อหา บุคคล วิธีการที่สอดคล้องกับรายวิชาขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอน

3. ขั้นบูรณาการ ภายหลังจากที่ได้มีการสำรวจและเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหลักสูตรหรือรายวิชาแล้ว ขั้นสุดท้ายคือ การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไว้ในกระบวนการเรียนการสอนทุก ๆ ขั้นตอน

รายละเอียดการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรรายวิชา มีดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายแก่การเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ว่าจะให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ หรือเจตคติในเรื่องหรือรายวิชานั้นอย่างไร การกำหนดวัตถุประสงค์โดยใช้การมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นการเริ่มต้นที่ผู้สอนและผู้เรียนจะได้โยงหรือบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดขึ้นได้

อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะความสามารถในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การแยกประเภท จัดหมวดหมู่การวิเคราะห์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละรายวิชาเป็นสำคัญ

3.2 เนื้อหา ศาสตร์ทุกแขนงเป็นสิ่งสากล แม้ว่าจะมีรายละเอียดหลากหลาย ออกไป ความเป็นสากลก็สามารถใช้อธิบาย ยกตัวอย่างหรือเป็นแนวทางการศึกษาระดับท้องถิ่นได้ในทางกลับกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่บางเรื่องบางอย่างก็อาจนำมาสู่การกำหนด เนื้อหาที่แปลกใหม่ หรือสอดคล้องกับปัญหาและความจำเป็นของชุมชนและท้องถิ่น หรือ ความเป็นสากลได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอนเป็นสำคัญ

3.3 กิจกรรมการเรียนการสอน การบูรณาการเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ กิจกรรมการเรียนการสอน จะเปิดโอกาสให้ทั้งครูผู้สอนและผู้เรียนได้คิด และทำกิจกรรม นอกเหนือจากการฟังหลากหลายยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาภาคสนาม การเขียน โครงการ การนำเสนอข้อมูลที่ค้นพบ การพิสูจน์ในห้องทดลอง ขณะเดียวกันก็เป็นช่องทาง ให้วิทยากรท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้ในชั้นเรียน เช่น จากประสบการณ์ของผู้เขียนบทความ เรื่องนี้ ได้มีเชิญวิทยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาเข้ามาในชั้นเรียนได้สร้างความ ตื่นเต้น สนุกสนานแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก แม้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวจะสร้าง ความยุ่งยากในการซักถาม เตรียมการต่างๆ แต่ผลที่ได้รับยังความปิติแก่วิทยากรท้องถิ่นและ ครูผู้สอน

3.4 สื่อการเรียนการสอน การเชื่อมโยงรายวิชาเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นช่องทางให้ผู้สอนสามารถหาสื่อการเรียนการสอนที่อยู่ใกล้สถานที่เรียน โดยเฉพาะของ จริง ไม่ว่าจะโดยการพาผู้เรียนได้ออกไปพบเห็นด้วยตนเองหรือนำของสิ่งนั้นมาสอนใน ชั้นเรียน สื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถจะขอหรือยืมมาสอนได้โดยไม่ต้องซื้อหาในราคา แพงทั้งยังช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากกว่าการฟังแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นผู้สอนยังสามารถดัดแปลงรูปแบบของสื่อให้เหมาะสมกับเวลาหรืองบประมาณ ได้อีก

3.5 การวัดผลและประเมินผล การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น การวัดและ ประเมินผลสามารถกระทำได้ทั้งด้านเนื้อหา และวิธีการในส่วนของความคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์ในส่วนที่เป็นข้อมูลจากท้องถิ่น ส่วนด้านเจตคติ อาจใช้การสัมภาษณ์ แบบสังเกต หรือแบบสำรวจเพื่อประเมินเจตคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนการวัดและประเมินผลที่สำคัญ อีกส่วนหนึ่งคือ การวัดทักษะ หากครูผู้สอนไม่มีความสามารถหรือชำนาญในเรื่องนั้น ๆ เพียงพอก็อาจเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นในเรื่องนั้น ๆ ร่วมประเมินโดยการให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติจริง

ว่าผลเป็นประการใด หรืออาจประเมินเพิ่มสะสมผลงานของผู้เรียนด้วยก็ได้เช่นกัน

7.7 ผลที่ได้จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน

จากผลการวิจัยของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน สรุปว่า การนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนผลที่เกิดขึ้นต่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชน มีดังนี้ (กองวิจัยทางการศึกษา. 2540 ข : 14-15)

7.7.1 ผลที่เกิดขึ้นต่อนักเรียน

1) เรียนอย่างมีความสุข และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปช่วยเหลือ ครอบครัวและชุมชนได้

2) มีความพอใจในผลงาน

3) เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) ให้ความสนใจท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

7.7.2 ผู้ที่เกิดขึ้นต่อโรงเรียน

1) มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและนิยมของชุมชน

2) จัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

3) ชุมชนให้ความร่วมมือ บริจาคสิ่งของ เครื่องใช้สมัยเก่าให้โรงเรียนเพื่อ เก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า

4) เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งส่งผล ต่อการพัฒนาโรงเรียน

7.7.3 ผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชน

1) มีความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน

2) เข้าใจการดำเนินงานของโรงเรียนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ

3) เกิดความภาคภูมิใจเมื่อเห็นความสามารถของบุตรหลาน

4) เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5) ได้รับวิทยาการสมัยใหม่เพิ่มเติม โดยคำแนะนำของคณะครู

6) เกิดความภาคภูมิใจที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของผู้รู้ในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตของท้องถิ่นที่มีความสำคัญและมีคุณค่าสมควรที่เยาวชนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้และสืบสานต่อไปในอนาคต และเมื่อรัฐได้กระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่ท้องถิ่น ตลอดจนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และให้โรงเรียนเป็นผู้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จึงเป็นโอกาสที่จะทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และรู้จักท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

กรมวิชาการ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า การจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนและผู้บริหารการศึกษายังมีน้อย การสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้บริหารสถานศึกษานั้นมี 2 รูปแบบคือ การนำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน และการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่ครู ส่วนแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นได้เสนอแนะว่า จะต้องคำนึงถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าควรเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วย กระบวนการเรียนการสอนจะต้องเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลและความรู้ท้องถิ่น เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจวิธีคิด และแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระ คิดหลายด้านหลายมุม และสรุปเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูอาจเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมโดยนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและประเมินผลแทนครู ส่วนสถานที่เรียนอาจเป็นโรงเรียน หรือให้นักเรียนไปที่บ้านของปราชญ์ท้องถิ่น

เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการประเมินหลักสูตร และด้านการพัฒนาหลักสูตร ตามลำดับ ส่วนโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก มีการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบระดับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีการดำเนินงานทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานโดยรวม แตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนทุกขนาดมีการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงาน แตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง

อังศรา วิจิตรญาณพล (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างประมวลการสอนรายวิชา ท 051 ภาษากับวัฒนธรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนทหารอากาศอนุสรณ์ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า ประมวลการสอนรายวิชา ท 051 มีประสิทธิภาพ 82.97/76.10 สูงกว่าเกณฑ์ 70/70 ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยประมวลการสอนรายวิชา ท 051 ภาษากับวัฒนธรรม สูงกว่านักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และนักเรียนที่เรียนวิชา ท 051 ภาษากับวัฒนธรรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี

กนกวรรณ รุกชชาติ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสาขาอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษหน้าที่ 21 เป็นการวิจัยอนาคต ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสาขาอาชีพจาก

ภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการต่อชีวิต ทรัพยากร เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยที่มีความสัมพันธ์ต่อชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น และจะเป็นหลักสูตรที่ห้องศกฯชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ตั้งแต่กำหนดวัตถุประสงค์ไปจนถึงการประเมินผล เนื้อหาความรู้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้เรียนและสอดคล้องกับชุมชนอย่างแท้จริง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง บทบาทของผู้สอนจะเป็นผู้นำด้านวิธีคิด วิธีการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน การเรียนการสอนที่มีการใช้สื่อเป็นของจริง สื่อที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติได้จริง การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินจากการปฏิบัติได้จริง หลังจากเรียนรู้ไปแล้วสามารถนำสิ่งที่เรียน ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ต่อศักดิ์ บุญเสือ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัย พบว่า มีการดำเนินการด้านแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ 58.00 ด้านการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ร้อยละ 60.03 และด้านการเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ร้อยละ 19.36 และยังพบว่า ที่ตั้งของโรงเรียนเป็นปัจจัยหนึ่งต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เอกวรินทร์ น้าสันเทียะ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ : กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว ผลการวิจัย พบว่า

1. แนวนโยบายกำหนดให้มีการปรับปรุงระบบ หลักสูตร เนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ให้ผู้บริหารมีอำนาจนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการศึกษาพัฒนาให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่
2. แนวทางปฏิบัติ กำหนดให้ทำข้อมูลแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งวิทยากร จัดทำหลักสูตรร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น เน้นการปฏิบัติจริง โดยอาศัยเครือข่ายการเรียนรู้เนื้อหา การเรียนการสอน ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นเนื้อหาในเรื่องความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คุณค่าความเชื่อระหว่างคนกับธรรมชาติ คุณค่าของคำสอน ขนบธรรมเนียมประเพณี การใช้แหล่งน้ำ และคุณค่าของศาสตร์ท้องถิ่น มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

3. วิธีถ่ายทอดส่วนใหญ่ในนิมิตพระมาตสนา ศึกษาแหล่งความรู้ในวัดและชุมชนและได้นำเนื้อหาจากรายการวิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ บทเรียนสำเร็จรูปและวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ มาถ่ายทอดปัญหา โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านงบประมาณ มีปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า มีปัญหาในระดับมากในเรื่องขาดการรับรู้ในนโยบาย ขาดความตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดแคลนปราชญ์ท้องถิ่น ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ ขาดการสนับสนุนงบประมาณ มีขั้นตอนมาก มีไม่เพียงพอ และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด

อัครโยธิน นาครณ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2540 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัย พบว่า

1. การศึกษางานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร

2. เปรียบเทียบการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

นิตยา บุตรศรี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาคือ ครูผู้สอนยังไม่มีมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีในท้องถิ่น และครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มาก จึงไม่มีเวลา หรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน จึงเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้

รัตมี ทองบุตร (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า ในการกำหนดแนวทางการเรียนการสอน

เพื่อสร้างและให้ตระหนักเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ความรู้และความคิดของคนในท้องถิ่น จะต้องสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ทรัพยากรและแหล่งวิทยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ส่วนประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่นำมาใช้มาก คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อทางศาสนา และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการใช้ในระดัปลานกลาง ได้แก่ ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านศิลปกรรมและโบราณคดี ด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ด้านวิถีชีวิตและความ เป็นอยู่ และด้านวิชาการ

ธิดารัตน์ พิมพ์ศรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการและสภาพ ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า มีความต้องการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมาก สภาพปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัด การเรียนการสอนมีปัญหายู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านบุคลากร อุปกรณ์ งบประมาณ และ การจัดการ

ธัญวิชญ์ ไตรรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มครูงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แขนงงานเลือก เรื่อง พืชสมุนไพรในชุมชนสระคูณ ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านสภาวะแวดล้อมของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีจุดมุ่งหมายส่งเสริมให้ นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ โครงสร้างของหลักสูตรมีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน การแบ่งเนื้อหา สอดคล้องกับแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์ การเรียนรู้ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ของนักเรียน และอาชีพของผู้ปกครองนักเรียน แต่อัตราเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น บริเวณอาคารสถานที่มีความพร้อมในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารประกอบการสอน มีเพียงพอต่อ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีผู้รู้ในท้องถิ่นที่พร้อมจะร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนตาม หลักสูตร ครูและนักเรียนพร้อมและมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแต่มี เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับให้นักเรียนปฏิบัติงานไม่เพียงพอ

3. ด้านกระบวนการ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ปลูกฝังให้นักเรียนรัก ห่วงเห่นและภูมิใจในท้องถิ่น นักเรียนได้ปฏิบัติงานในสถานที่จริง ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ รู้จักวางแผนในการทำงาน มีการเผชิญผู้รู้ในชุมชนมาร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลเน้นกระบวนการเท่ากับผลงาน

4. ด้านผลผลิต นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรอยู่ในระดับมาก นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดความรักและห่วงเห่นท้องถิ่นของตน เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทักษะในการใช้มือและเครื่องมือในการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ปรับปรุงการทำงานของตนเองอยู่เสมอ รู้จักวางแผนและแก้ปัญหาในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่าของการทำงาน

อุทิศ อินทร์แก้ว (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส อยู่ในระดับปานกลาง การปฏิบัติงานการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของครูผู้สอน และครูวิชาการ มีความคิดเห็นด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อในการเรียนการสอนด้านการจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม ด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของข้าราชการครูที่มีตำแหน่งครูผู้สอน มีการปฏิบัติงานโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดฝึกอบรมสัมมนาให้กับครูผู้สอน ครูวิชาการในเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรในการนำมาปรับหลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น นำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและเกิดประโยชน์มากที่สุด รายวิชาที่เพิ่มควรเป็นเรื่องที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

อุไรวรรณ บุญอรุณีพิบูลย์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัย พบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นทั้ง 4 กลุ่ม โดยนำกลุ่มศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี มาใช้มากที่สุด

รองลงมาคือ กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ กลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน และกลุ่มการประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง ตามลำดับ ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว ใช้ในการปรับกิจกรรม การเรียนการสอนมากที่สุด สำหรับเรื่องปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า มีปัญหาด้านงบประมาณอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือปัญหาด้านความรู้ ส่วนการสัมภาษณ์ปราชญ์ผู้มีผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏผลเพิ่มเติมดังนี้ ปราชญ์เหล่านี้จัดเป็นกลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้านมากที่สุด และพบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาในลักษณะการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งฝึกงานในชุมชน ในกรณีนี้มีปัญหาบ้างเล็กน้อย ได้แก่ ระยะเวลาในการถ่ายทอดความรู้มีไม่เพียงพอ ปัญหานักเรียนขาดความสนใจ และงบประมาณในการสนับสนุนไม่เพียงพอ ตามลำดับ

พิชิต เครือน้ำคำ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษานักงานการประถมศึกษาอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

2. ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมีปัญหายุ่งยากอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาย่อยในระดับมากทุกด้าน ยกเว้น ด้านการจัดการที่มีปัญหาย่อยในระดับน้อย ด้านที่มีปัญหามากอยู่ในอันดับแรกคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้ายคือ ด้านการจัดการ

สมเกียรติ ดวงจันทร์โชติ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจ การปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า

1. ครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ร้อยละ 30.64 มีความรู้ความเข้าใจตามเกณฑ์เพื่อจำแนกความรู้ความเข้าใจการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และร้อยละ 60.35 มีความรู้ความเข้าใจต่ำกว่าเกณฑ์เพื่อจำแนกความรู้ความเข้าใจ โดยมีความรู้ความเข้าใจมาก

ที่สุดเกี่ยวกับประเด็นหลักสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามลำดับ มีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุด คือ ปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น

2. ครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ที่มีบทบาทหน้าที่ทางการศึกษาในโรงเรียนแตกต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เนื่องมาจากสาเหตุความแตกต่างทางด้านโอกาส ลักษณะงานในหน้าที่ที่ปฏิบัติในโรงเรียน และความมั่นคงทางอาชีพ ซึ่งผู้บริหาร และครูผู้ปฏิบัติหน้าที่การสอนมีความแตกต่างกัน

3. ครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ที่มีอายุราชการแตกต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากครูในแต่ละกลุ่มช่วงอายุราชการอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งมีข้อจำกัด และปัจจัยแวดล้อมที่คล้ายกัน ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบเดียวกัน ระดับความรู้ความเข้าใจจึงไม่แตกต่างกัน

สุทวิชา ชาญพิทยา (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตปฏิบัติการทางการศึกษา 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนระดับประถมศึกษา ได้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับปรุงและจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ทำให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่น หลักสูตรที่โรงเรียนระดับประถมศึกษาได้พัฒนาขึ้นมาคือ กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง และด้านการจัดการ ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคือ ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านครุภัณฑ์อาคารสถานที่ ด้านการจัดการและด้านงบประมาณ

มีชัย พลภูงา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่าย กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของโรงเรียนนั้นไม่สอดคล้องกัน โดยวิสัยทัศน์ ส่วนใหญ่จะไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ส่วนภารกิจนั้นไม่มีการ กำหนดแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา สำหรับ เป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดไว้นั้น ส่วนใหญ่ก็ไม่ใช่เป้าหมายที่เกิดจากการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โรงเรียนกำหนดไว้โดยไม่คำนึง ถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนด อีกทั้ง ไม่มีโรงเรียนเครือข่ายโรงเรียนใดที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพิ่มเติม สำหรับคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นมากที่สุด คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานและเทคโนโลยี โดยส่วนใหญ่จะเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ส่วนคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ไม่พบว่าเนื้อหา เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย ส่วนกิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจตามความต้องการ ของผู้เรียนนั้น โรงเรียนเครือข่ายจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ในลักษณะของกลุ่มสนใจ ซึ่งจะเป็น กลุ่มสนใจด้านหัตถกรรมที่มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอน สำหรับแผนการจัดการเรียนรู้ของ ครูผู้สอน ส่วนใหญ่ไม่ระบุว่ามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยที่สุด ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด วิธีการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการเรียนการสอนที่พบในโรงเรียนเครือข่ายมากที่สุด คือ ครูนำนักเรียนไปศึกษา ที่บ้าน หรือสถานประกอบการของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการใช้ที่พบน้อยที่สุด คือ การให้นักเรียนไปศึกษาจากผู้ปกครองที่เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเอง ในการบริหารจัดการหลักสูตรโรงเรียนเครือข่าย ส่วนใหญ่มีกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริม สนับสนุน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

3. ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรสถานศึกษา จำแนกตามแหล่ง เกิดปัญหาได้ 5 แหล่ง คือ ปัญหาที่เกิดจากชุมชน ปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน ปัญหาที่เกิดจาก ครูผู้สอน ปัญหาที่เกิดจากนักเรียน และปัญหาที่เกิดจากตัวครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเอง

สุเทพ ศรีระกิง (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การกำหนดนโยบายใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวม และรายด้าน 9 ด้าน ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม การนำมาเป็นวิทยากร และการนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา อยู่ในระดับ ปานกลาง

2. ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาด้านแหล่งข้อมูล ด้านการบริหารจัดการ และด้านบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผู้บริหารโรงเรียนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบวิธีการใช้ พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเป็นวิทยากรในด้านอุตสาหกรรม / หัตถกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการเป็นสื่อเพื่อการศึกษาในด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี และด้านโภชนาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการบริหารแตกต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบวิธีการใช้ พบว่า มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเป็นสื่อเพื่อการศึกษาในด้านศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. ผู้บริหารโรงเรียนที่มีการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมในทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5. ผู้บริหารโรงเรียนที่มีระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการบริหารและการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกัน มีปัญหาในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาจังหวัดนนทบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 4 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้านคือ ด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ 3 ด้านดังนี้คือ การประกอบ

อาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักพึ่งตนเอง คติความคิดความเชื่อ และแนวคิดหลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน

2. ปัญหาอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การคมนาคมไม่สะดวก เป็นปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องไม่มีงบประมาณสนับสนุน และเจ้าของภูมิปัญญาไม่มีเวลาสอนนักเรียนตามลำดับ แนวทางแก้ไขจากผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ควรของบประมาณในการเดินทางมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ของบประมาณเพิ่มเติม และประสานงานล่วงหน้ากับเจ้าของภูมิปัญญา

ประยูร นางสีคุณ (2547 : 109-111) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 : กรณีศึกษาอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-3 อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 7 ด้าน และมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน

2. ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า โดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านเช่นเดียวกัน

3. ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า

3.1 ผลการเปรียบเทียบสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า ผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอน เห็นว่าสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ผลการเปรียบเทียบปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า ผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอน โดยรวมมีปัญหาไม่แตกต่างกัน

วิรัตน์ชัย แสงกุล (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาครูในการจัดทำ
 สาระหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนคู่สวนแดงพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 บุรีรัมย์ เขต 4 ผลการวิจัย พบว่า

1. การดำเนินการพัฒนาครูของผู้บริหารโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตร
 สถานศึกษาของโรงเรียน พบว่า การสร้างแรงจูงใจที่ดีแก่ครูในการจัดทำสาระหลักสูตร
 สถานศึกษา คือ การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจแก่ครูให้เห็นความสำคัญของการจัดทำสาระ
 หลักสูตรสถานศึกษา การสร้างทีมงานที่ดีแก่ครูผู้รับผิดชอบในการจัดทำสาระหลักสูตร
 สถานศึกษา การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการจัดทำสาระหลักสูตร
 สถานศึกษา โดยใช้กลยุทธ์ในการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจแก่ครูในการจัดทำสาระ
 หลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานจากโรงเรียนที่มี
 ความพร้อม การสร้างทีมงานแก่ครู โดยการนิเทศกำกับและติดตามแบบกัลยาณมิตร และด้าน
 อุปสรรค ปัญหาการพัฒนาครูในการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ เวลาในการ
 พัฒนาครู วัสดุ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการจัดทำ และกระบวนการในการพัฒนาทีมงานของผู้บริหาร
 โรงเรียน

2. สภาพของโรงเรียนคู่สวนแดงพิทยาคม ด้านการจัดทำสาระหลักสูตร
 สถานศึกษา พบว่า ครูยังขาดแรงจูงใจที่ดีต่อการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ขาดความรู้
 ความเข้าใจที่ชัดเจนในแนวทางการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นผลทำให้สาระของ
 หลักสูตรสถานศึกษายังไม่มีความสมบูรณ์ตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

สวาสดี แสนพันดร (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการบริหาร
 หลักสูตรท้องถิ่นตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่
 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นตามความคิดเห็นของผู้บริหารและ
 ครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์
 เขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย
 คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการประเมินผลหลักสูตร และด้านการนำหลักสูตรไปใช้

เมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มี
 ขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวมและรายด้าน
 อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการประเมินผล
 หลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการพัฒนาหลักสูตร

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นทั้งโดยรวมและรายด้าน 2 ด้านคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการนำหลักสูตรไปใช้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านการประเมินผลหลักสูตร ไม่พบความแตกต่าง

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยเรียงลำดับจากค่าความถี่จากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ การจัดสรรงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ เรื่องหลักสูตรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น

วิทยา ญาณสิทธิ์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 และเขต 2 ผลการวิจัย พบว่า

1. ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 และ เขต 2 มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย

2. การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 และเขต 2 จำแนกตามอายุราชการ ระดับการศึกษา และช่วงชั้นที่เปิดสอน พบว่า

2.1 ครูที่มีอายุราชการต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีอายุราชการ 21 ปีขึ้นไป และครูที่มีอายุราชการ 11-20 ปี มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากกว่าครูที่มีอายุราชการ 1-10 ปี

2.2 ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่จบการศึกษาระดับปริญญาโท มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มากกว่าครูที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี

2.3 ครูที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 และเขต 2 ได้แก่

3.1 ปัญหาภายในองค์กร พบว่า บุคลากรในสถานศึกษาขาดการอบรม
เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขาดความรู้
ความเข้าใจ และไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งขาดงบประมาณใน
การสนับสนุน ระบบการบริหารจัดการยังไม่ชัดเจนทำให้การพัฒนาหลักสูตรค่อนข้างล่าช้า
ไม่เป็นเอกภาพ ดังนั้น ควรส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้รับ
การอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจัง ส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้อง
ตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น และวางแผนบริหารจัดการให้ดีมีประสิทธิภาพ

3.2 ปัญหาจากภายนอกองค์กร พบว่า ผู้ปกครอง ชุมชน และบุคคลใน
ท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่เห็นความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร
เนื่องจากยังไม่มี ความเข้าใจ และไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่น และไม่มียงบประมาณสนับสนุนวิทยากร หรือบุคคลภายนอก ดังนั้น ควรส่งเสริมและ
ทำความเข้าใจกับชุมชนให้เข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
ท้องถิ่น ควรประชุม ปรึกษาหารือ ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงความ
สำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น และควรมีงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนวิทยากรที่มาให้ความรู้

เสถียรพงษ์ ชินอาจ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาปัญหาการจัดทำ
หลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน อำเภอโกสุมพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1
ผลการวิจัย พบว่า

1. ผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิด
เห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544 ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อ
พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก
ไปหาน้อย 3 อันดับแรกคือ ด้านที่ 5 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้
รายปี/รายภาค ด้านที่ 7 จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และด้านที่ 3 การกำหนดคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์

2. ผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 โดยรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ด้านที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ และเป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ด้านที่ 4 การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาแต่ละช่วงชั้นและสัดส่วนเวลาเรียน ด้านที่ 5 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค ด้านที่ 6 จัดทำคำอธิบายรายวิชา ด้านที่ 7 จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และด้านที่ 11 กำหนดการวัดและประเมินผล ผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านที่ 3 การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านที่ 8 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ด้านที่ 10 กำหนดสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ และด้านที่ 12 บริหารจัดการงบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการบริหารหลักสูตร โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับคือ การจัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการหลักสูตรให้เพียงพอ และเหมาะสม เท่ากับ 16.70% การจัดการอบรมสัมมนาเรื่องการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องแก่บุคลากร เท่ากับ 13.58% และการเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญเรื่องหลักสูตรเพื่อให้ความรู้ เท่ากับ 12.02%

สุรีย์ อันบุรี (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มีสภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษา

2. สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีสภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่โรงเรียนขนาดกลางมีสภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กกับขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดใหญ่

ไม่แตกต่างกัน

3. ระดับปัญหาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษามีระดับปัญหาสูงกว่าครูผู้สอน

4. ระดับปัญหาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ที่มีขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีระดับปัญหาไม่แตกต่างกัน

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ยูเนสโก (UNESCO. 1978 : 66) ได้สรุปปัญหาการใช้หลักสูตรของบางประเทศในทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศอัฟกานิสถาน บังกลาเทศ อินเดีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และศรีลังกา ว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและขาดการติดตามผลการใช้หลักสูตรของครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมครูเกี่ยวกับหลักสูตรขาดประสิทธิภาพ ขาดแคลนเอกสารหลักสูตร ตำราเรียนไม่ทันสมัย ขาดแคลนหนังสืออ่านประกอบ ประการสุดท้ายคือ ศูนย์พัฒนาหลักสูตรขาดการวางแผนที่ดีในการนำหลักสูตรไปใช้

แอ็ด โจนีน (Atjonea. 1994 : 48) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความคิดเห็นและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการนำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในระบบโรงเรียนจะทำให้ครูมีภาระงานที่เพิ่มขึ้น และเป็นประเด็นการนำไปสู่การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในหลักสูตรมีผลต่อการมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การจัดเตรียมสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลต่อการทำงาน และมีการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความรู้สึกรักต่องานของตนเอง

โอดา หวัง (Ota Wang. 1995 : 2118-A) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพ แต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังใช้ผลสัมฤทธิ์ดั้งเดิมเมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา

ด้านทักษะและโดยรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจ และโดยรวมไม่แตกต่างกัน

บัทเลอร์ (Butler. 1996 : 4254-A) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและ ออกแบบกราฟฟิคที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัย พบว่า ควรรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟฟิคที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินการ พัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการ ออกแบบกราฟฟิค และนักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนส่งเสริมให้ ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย

ไรด์เอาท์ (Rideout. 1997 : 3348) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในนิวฟันด์แลนด์และลาบราดอร์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วน ได้เสียทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับท้องถิ่น โดยส่วนมากดำเนินการ โดยการจัดตั้งสถานักเรียน การจัดทำข้อมูลใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ความคิดเห็น ของผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ ในด้านงบประมาณ หลักสูตร บุคลากร สภาโรงเรียน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองไม่เคย เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเลย ส่วนครู-อาจารย์มีบทบาทร่วมในการจัดการศึกษา เพียงเล็กน้อย และในขอบเขตจำกัด ส่วนผู้บริหารมีบทบาทส่วนร่วมมากที่สุด ผู้ปกครองและ ครู-อาจารย์มีความต้องการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบและร่วมมือในการดำเนินการจัดการ ศึกษาและต้องการให้สภาโรงเรียนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือดำเนินการดังกล่าว และต้องการ ให้มีการปรับปรุงแนวการดำเนินงานโดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีบทบาทมาก ยิ่งขึ้น ตลอดจนต้องการให้มีการกระจายอำนาจในการส่งงบประมาณมายังโรงเรียนโดยตรง ตลอดจนปรับปรุงหลักสูตรระดับท้องถิ่น

อีแวนส์ (Evans. 2000 : 2121-A) ได้ศึกษาการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียน เป็นฐาน กรณีศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า การนำระบบบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น จะช่วยพัฒนาโรงเรียนให้เป็นบวก หากการดำเนินการดำเนิน ไป ตามกระบวนการที่ทุกฝ่ายเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและความเชื่อ ของคนในองค์กรนั้นด้วย

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ในการกำหนดแนวทางการจัด

การเรียนการสอนควรสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่าของท้องถิ่น ความรู้และความคิดของคนในท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ทรัพยากรและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ แต่กระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นปรากฏว่า การจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนและผู้บริหารการศึกษายังมีน้อย รวมทั้งครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากปัญหาของการดำเนินงานที่พบจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ว่ามีสภาพการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไรในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อเสนอแนะสำคัญที่จะนำไปเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป